

УДК 37.01(08)
В 54

Рекомендовано до друку вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол № 4 від 11 березня 2020 р.)

Рецензенти:

Т. Завгородня – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки імені Богдана Ступарика (ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»);

М. Лук'яченко – доктор педагогічних наук, професор, директор навчально-наукового інституту фізичної культури і здоров'я (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка).

Виховання дітей та молоді: теорія і практика :
В 54 зб. наук. праць / за ред. **Орести Карпенко**. Дрогобич :
Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2020. 246 с.
ISBN978-966-384-418-3

Збірник наукових праць презентує теоретичні та технологічні аспекти виховання дітей і молоді, специфіку організації виховної діяльності у різних типах освітніх установ, використання сучасних технологій виховання дітей дошкільного віку, пошуку концептуальних підходів до реформування освітнього процесу, систематизацію методів педагогічної діяльності та цілісного процесу реформування сучасної освіти і виховання.

Видання розраховано на науковців, педагогічних працівників, студентів і аспірантів закладів вищої педагогічної освіти.

ISBN 978-966-384-418-3

Статті друкуються в авторській редакції.

© Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 2020
© Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2020

НОВАК Олена Схопливості організації корекційної роботи вчителя-логопеда закладу дошкільної освіти в дистанційному режимі.....	132
НОВИК Ірина, ЩЕНКО Вікторія Схопливості адаптації дітей до освітнього процесу закладу дошкільної освіти: теоретичні аспекти.....	138
ОВЧАРЕНКО Лілія Іншомовна підготовка вчителів нефілологічних спеціальностей (середина XX ст. – початок XXI ст.): результати історико-педагогічного аналізу.....	142
ОРШАНСЬКИЙ Леонід Професійно-педагогічна компетентність учителя трудового навчання і технологій.....	148
ПАДАСЕВИЧ Ірина, ПАК Мар'яна Значення народної іграшки у вихованні дітей дошкільного віку.....	152
ПАНТЮК Тетяна, НАДІМ'ЯНОВА Тетяна Сучасна українська наука та освіта: цінності, вектори розвитку, перспективи.....	156
ПЕНЗА Ірина Категорійно-понятійний апарат проблеми розвитку соціокультурної складової професійної освіти майбутніх судноводіїв.....	160
ПИСЛАР Анатолій Гуманістичний підхід до виховання учнівської молоді в закладах професійно-технічної освіти (друга половина 80 – початок 90-х рр. XX ст.).....	164
ПОВХ Мар'яна, ЮРЧИШИН Христина Народна іграшка як засіб виховання дітей.....	168
ПОРУЦЬКА Марина, ЧУБА Дарина Мультимедійні технології як засіб формування навичок безпечної поведінки учнів.....	173
ПРОКОПІВ Любов Інноваційні технології як ефективний засіб організації освітнього процесу ЗВО.....	177
РОЗГОН Вікторія Використання інноваційних підходів до організації еколого-розвивального середовища в закладах дошкільної освіти.....	182
САЛИГА Наталія Формування професійної ідентичності у майбутніх викладачів ЗВО як педагогічна проблема.....	186
СІГІНШИНА Галина Перші школи Київської Русі.....	189

*Ірина НОВИК,
Вікторія ІЩЕНКО
(Київ, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ ДО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Початок навчання в закладі дошкільної освіти значущий у багатовимірному розвитку дітей та складає основу всього подальшого життя людини. Дитинство доцільно сприймати не лише як етап життя, який готує до дорослого життя, але також як етап, важливий сам по собі. З цієї точки зору, дошкільна освіта є вагомим ланкою щодо формування основ соціальної адаптації та життєвої компетентності дитини. Зауважимо, що більшість дітей важко переживають процес адаптації до освітнього процесу ЗДО. Водночас, труднощів зазнають і батьки. Однак, щоб розібратися у тому, як же допомогти здобувачам дошкільної освіти легко адаптуватися до нових умов, розкриємо психолого-педагогічні особливості виокремленого процесу.

Першим соціумом, в якому знаходиться дитина є сім'я. Проте, з часом, дитина розширює своє соціальне коло і, перейшовши до закладу дошкільної освіти, їй необхідно вчитися функціонувати у ширшому соціальному колі. Саме там дитина має опанувати соціальними навичками. Підтвердження цьому нам дають такі нормативно-правові документи у сфері освіти України, як: Конвенція ООН про права дитини, Закон України «Про освіту», Закон України «Про дошкільну освіту», Базовий компонент дошкільної освіти в Україні, Базова програма розвитку дітей дошкільного віку «Я у Світі», у яких проголошено одним із стратегічних напрямів дошкільної освіти курс на забезпечення життєздатності дитини, що передбачає успішну її адаптацію, адекватне функціонування в сучасному соціумі.

Водночас, Концепція дошкільного виховання та Базовий компонент дошкільної освіти визначають напрями діяльності ЗДО наступним чином: стати

«інститутом соціалізації», призначення якого забезпечити фізичну, психологічну й соціальну компетентність дитини, можливості її адаптації та взаємодії із соціумом, формування ціннісного ставлення до оточуючого середовища та ін. [2].

З точки зору психології адаптація розглядається як процес встановлення оптимальної відповідності особистості і навколишнього середовища під час здійснення притаманної людині діяльності, яка дає змогу задовольняти актуальні потреби й реалізовувати пов'язані з ними значущі цілі (зберігаючи при цьому психічне і фізичне здоров'я), й забезпечуючи водночас відповідність психічної діяльності людини та її поведінки вимогам середовища. «Процес активного пристосування індивіда до соціального середовища називають соціальною адаптацією. Її основними показниками є взаємодія особистості з оточуючими і її активна діяльність» [4, с. 11]. Потреба в психічній адаптації людини, пов'язана з появою новизни в навколишньому середовищі; вона має активний характер, націлена на усунення недостатньої орієнтованості людини й спрямована на її пристосування до нових умов [3].

Адаптацію дітей дошкільного віку до умов закладу дошкільної освіти визначаємо як процес активної їх взаємодії з новим середовищем та можливістю педагогічного керування цим процесом. Однак, варто зауважити, що адаптація є процесом багатокомпонентним і включає в себе фізіологічну, психічну, психологічну і соціальну адаптацію.

Фізіологічна адаптація виявляється у стані здоров'я дитини. Якщо дитина легко пристосовується до навколишнього середовища, то вона рідко хворіє, а всі фізіологічні процеси проходять без ускладнень. Водночас, якщо дитина, на перший погляд долає всі вимоги закладу освіти, однак часто хворіє, то вважати, що дитина адаптувалася не можна.

Психічна (психоемоційна) адаптація виражається у перебудові динамічного стереотипу особистості у відповідності до нових вимог навколишнього середовища. Адаптовані діти перебувають у гарному настрої, у них високий рівень працездатності, відсутність невротичних реакцій і афективної збудливості.

Психологічна адаптація проявляється у психологічному пристосуванні дитини до змінених умов середовища та у виробленні моделі поведінки, адекватної до нових умов. Діти почувають себе комфортно, активно взаємодіють із дорослими та однолітками, включені у спільні ігри та образотворчу діяльність.

Соціальна адаптація виявляється у пристосуванні індивіда до соціального середовища, яке передбачає взаємодію і поступове узгодження намірів обох сторін. Адаптація до соціуму виражається підкоренням індивідуальних бажань нормам та заборонам ЗДО [1].

Процес адаптації дітей до закладу дошкільної освіти є актуальною проблемою сьогодення. Як відбувається пристосування дитина до нового розпорядку дня, педагогів й однолітків, залежить її фізичний і психічний розвиток, подальше благополучне перебування у закладі дошкільної освіти та родині [5].

Зазвичай, адаптація до ЗДО проходить через три етапи (табл. 1).

Етапи адаптації дітей до закладу дошкільної освіти

Етап	Характеристика етапу
<i>Деадаптаційний етап</i>	Різкі зміни в соматичному і психічному стані дитини. Наявність надмірної збудливості, тривожності, агресивності у поведінці дитини. Під час проходження цього етапу можна спостерігати у дитини поганий сон, відсутність апетиту, коливання настрою, часті респіраторні захворювання. Тривалість деадаптаційного етапу від 2-3 днів до 1-2 місяців.
<i>Етап послідовного звикання</i>	Другий етап характеризується тим, що дитина позитивно сприймає і реагує на вимоги вихователя, його прохання, різноманітні зовнішні впливи. Робить спроби приєднатися до спільної діяльності, стає більш активною, зацікавленою, урівноваженою. Тривалість етапу послідовного звикання від одного тижня до 2-3 місяців.
<i>Етап компенсації</i>	Дитина активно засвоює нову інформацію. Спокійно сприймає зауваження й вимоги вихователя. Спостерігається обмаль респіраторних захворювань. Тривалість етапу компенсації від 2-3 тижнів до 4-6 місяців.

Задля позитивної динаміки в адаптації дітей до умов закладу дошкільної освіти, науковцями (Н. Ватутіна, Т. Науменко, Ж. Юзвак та ін.) виокремлено психолого-педагогічні умови, а саме:

- поступове розширення соціальних контактів;
- урахування індивідуальних потреб дитини;
- поступове й систематичне привчання до розпорядку дня закладу освіти;
- тісна співпраця педагогічного колективу з сім'ями вихованців;
- розвиток інтересів дитини за допомогою організації різноманітної і змістовної діяльності;
- створення сприятливого психологічного мікроклімату;
- вдосконалення знань, умінь і навичок вихователів щодо керування процесом адаптації дітей.

Зазначимо, що для успішної адаптації дитини до освітнього процесу ЗДО відіграє ключову роль вихователь. S. Birch, G. Ladd запропонували три аспекти взаємодії педагог-дитина, які пов'язуємо з адаптацією, а саме: близькість; залежність; конфлікт [6].

Близькість охоплює ступінь теплоти та доброзичливе спілкування, яке існує між педагогом і дитиною. Можна стверджувати, що таке відношення до дитини позитивно впливає на процес її адаптації до умов закладу освіти.

Залежність розглядається як ще одна особливість відносин педагог-дитина. Вона проявляється у тому, що дитина має надмірну залежність від вихователя як джерела підтримки.

Конфлікт у взаємодії педагог-дитина характеризується неузгодженою взаємодією та відсутністю взаємозв'язку між ними. Крім того, такі труднощі сприяють виникненню у дітей почуття гніву чи тривоги, змушують дітей вередувати або сприяють негативному ставленню до закладу освіти. Цей фактор може впливати на погіршення навчальних показників чи досягнень дитини [6, с. 62–63].

Науковці наголошують на тому, що люди з високими творчими здібностями, добре адаптуються в соціальному середовищі, вони є більш

успішним у розкритті свого потенціалу та розвитку [7]. Отже, у дошкільному віці варто приділяти увагу творчому розвитку дітей задля їхньої подальшої успішної соціальної адаптації.

Таким чином, процес адаптації дітей до освітнього процесу закладу дошкільної освіти є багатограним й охоплює всі складові особистісного розвитку дитини. Дослідження вчених надають нам можливість зрозуміти психолого-педагогічні особливості його здійснення. Для успішної адаптації дітей до навчання у закладі дошкільної освіти необхідно також дотримуватися зазначених педагогічних умов, а також підтримувати тісний зв'язок вихователів та психолога із батьками.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агресія. Анексія. Конфлікт. Соціально-педагогічна та психологічна відповідь на виклики для дітей : метод. рек. для педагогів дошк. навч. закл. Київ : Агентство «Україна», 2016. 100 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти / Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л., Гаврик Н. В. К. Видавництво, 2012. 26 с.
3. Боделан О. Р. Психологічне забезпечення адаптації дітей шестирічного віку до навчальної діяльності : дис.... канд. психол. наук : 19.00.07, 2002. 202 с.
4. Психологічна енциклопедія / [авт.-упоряд. О. М. Степанов]. Київ : «Академвидав», 2006. 424 с.
5. Шаталова О.В. Адаптація дітей раннього віку до умов дитячого навчального закладу. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2013. Вип. 14. Частина I. С 326 – 332.
6. Birch, S. H., & Ladd, G. W. The teacher-child relationship and children's early school adjustment. *Journal of school psychology*, 1997. № 35(1), p. 61-79.
7. Gryazeva-Dobshinskaya, V. G., Dmitrieva, Y. A., Korobova, S. Y., & Glukhova, V. A. Children's Creativity and Personal Adaptation Resources. *Behavioral Sciences*. 2020. №10(2), p. 49 (1-11).